

Blokkstuðul – Rammulóg – Almannaaverkið

hvussu byta vit samfelags áðóðan, so hann veruliga kemur teimum til góðar, sum hava hann fyrri neyðini. Mugu vit kanska raðfesta almannaamál, heilsuamál og skúlamál fram um annað eina tíð?

Hetta eru politiskir spurningar, men skal tilvildin ikki ráða, má orðaskifti til. Tað krevur politiskt mót, hóast tað kemur at sviða. Kanska fáa vit eina virðiligari stöðu í mun til hini, um vit vita, gera av og viðganga hvørja ábyrgd føroyska samfelagið tekur á seg.

Líta vit at samfelagnum í dag, tykist tað vera so miklið lögdi, at lítið ella einki orðaskifti er, tí ein helvt ella meira av føroyska fólkinum tekur ímóti almannaaveit-ingum av ymsum slag. Umframt tey, ið fáa einstaklingaveitingar, so sum fólkapensjón, avlamspensjón, sjúkradagpening, barnaforsorg, barnapening og forsorgarhjálp v.m., eru øll tey, ið dagliga nýta ymsar sosialar stovnar, t.d. barnagarðar, veggustovur, dagrækt, ellis- og ræktarheim, serstovnar av ymsum slag, t.d. fyrri andveik, blind, bert fyrri at nevna nakad.

Arbeisloysstryggingin, Lønjavningargrunnurin, Vanlukkutryggingin eru eisini partar av samlaða sosiala kervinum. Við fáum undantøkum hava vit higartil yvirtikið danskar lógir við fám broytingum, ætlað sum tillaging til føroysk víðurskipti.

I hesi skipan at yvirføra útlendskar lógir til føroyska samfelagið, hava verið bæði fyrimunir og vansar.

Millum fyrimunirnar hevur verið, at stöðið í Føroyum hevur verið lagt tætt upp at tí danska, hóast nakad væl er dragnað seinastu 10 árin. Harvið hava mótakararnir av sosialum veitingum verið tryggjaðir eitt minsta mark til upphald, og rættartryggin hevur verið knýtt at tulkningini frá stovnum í Danmark, sum vit ikki hava havt í Føroyum, t.d. kærustovnur, umboðsmanni og dómspraksis.

Vansarnir hava m.a. verið, at skipanin hevur virkað «ábyrgdarfýggjandi».

Danskir politikarar hava kunnað sagt, at eingin lóg verður sett í gildi í Føroyum, uttan so, at føroyingar sjálvir vilja tað, tí hava teir onga ábyrgd. Føroyskir politikarar hava ivaleyst hildið, at danir hava gjørt eitt so gott forarbeiði, at teir hava góðtikið øll uppskot við bert

Tað er eitt undur, sum bert er starvsfólkinum fyrri at takka, at Almannaastovan virkar so frægt, sum hon ger. Prísurin fyrri skilaleysa trýstið á starvsfólkið hevur verið dýrur.

smávegis broytingum.

Vansin hevur eisini verið, at danskir lógir eru gjørdar eftir-donskum samfelagsfortreytum, sum ikki hava botn í føroyska samfelagnum.

Stöðan í dag er, at danski stuðulin er ein fóst upphædd latin í blokkini, ásett eftir tervinum áðrenn 1992.

Rammulógin, ið gevur føroyingum alla ábyrgd, hevur verið til fyrstu viðgerð í lögtinginum og fólkatínginum. Ein tíðindamaður hjá danska útvarpinum segði, tá ið rammulógin varð lögð fram í fólkatínginum, at hóast flestu tingmenn í fólkatínginum ivadust í, hvat henda lógin fór at innibera, so var tyðiligt, at stjórnin ikki ynskti orðaskifti.

Helst verður rammulógin samtykt fyrsta dagin, og føroyingar fáa eitt hálvt ella heilt ár at smíða nýggjar lógir á øllum almannaøkjunum. Landsstýrismaðurin í almannaamálum, og saman við honum hægstu embættismenninir, tykjað halda, at tað snýr seg um tekniskar broytingar.

Formaðurin í Almanna- og heilsunevndini í lögtinginum er ivasamur. Tað er ikki spurningur um teknikk, men um grundleggjandi politiskan hugburð á almannaøkjunum. Mini bestu ráð eru, tá ið rammulógin er samtykt: Broytið tað, sum er neyðugt fyrri at sleppa danska samfelagnum undan ábyrgd, men varðveitið verandi lógir, til ein gjøllig viðgerð er farin fram.

Hvønn sosialpolitikk ynska politikararnir at fremja í føroyska samfelagnum, og hvørja kós stinga teir út í kortið fyrri okkum, sum skulu útinna politikk-in. Tað ringasta, sum kann henda er, at lógin verður óumsitiliga, og rættartryggin verður sum best bert til, tí at hvørki tey, ið skulu brúka lóginar ella tey, ið skulu umsita tær, skilja tær,

og politiski boðskapurin er ógreiður.

Ein annar vansi er eisini, at óumhugsaðar broytingar ella iskoyti verða samtykt í skundi, og heildin fer fyrri skeytið.

Dømi um hetta eru longu at hoyra, sum t.d. at so skjótt rammulógin er samtykt, skal eitt iskoyti til sjúkrapeningalógina gerast ella at kærustovnurin skal leggjast undir Almanna- og heilsudeild landsstýrisins. Øll dagpeningalógin er óumsitiliga, og mistøkini hava kostað. Hon má øll sum hon er endurskoast. Eitt iskoyti afturat fer bert at ør-

kymla enn meira.

Bæði áhugafelag og starvsfólk á Almannaastovuni fegnaðust, tá ið «Kærustovnurin í almannaamálum» gjørdist veruleiki. Endiliga kundu vit fáa avgerðir, ið kundu skapa precedens og skapa rættartrygd fyrri brúkan og leiðbeining til okkum, sum skulu taka avgerðir. Tað er stórt afturstig, um kærustovnurin missir sín sjálvstøðuga status, bara tí tað ikki er vilji til at geva kærustovninum eitt minsta mark av arbeidsmøguleika.

Í 1954 varð tað, sum nú eitur Almannaastovan, gjørt til sjálvstøðuga deild undir Ríkisumboðnum, kallað Rigsombudets sociale afdeling.

Í nógv ár – í hvussu so er frá 1967 – var upp á tal at fáa almannaamál undir føroyska umsiting 1. apríl 1975 gjørdist tað veruleiki, og 01.04.1995 hevði Almannaastovan í sínum núverandi líki 20 ár á baki.

I hesi grein skal eg ikki koma nærri inn á søguna, men istaðin stutt siga nakad um arbeidsskyni á Almannaastovuni. Bæði føroyskir og danskir grannskoðarar gera vart við í sínum frágreiðingum, at Almannaastovan hevur alt ov

lítið starvsfólk til tær uppgávur, hon skal taka sær av, og at reglurnar eru ógreiðar, og lógir eru óumsitiliga. Tað er eitt undur, sum bert er starvsfólkinum fyrri at takka, at Almannaastovan virkar so frægt, sum hon ger.

Bert hugsanin um, hvat hendir i tí einstaka heiminum, um teir 9.000 pensjónistarir ikki fáa pening-in til tíðina, fær starvsfólkið at arbeiða í samdøgur-rakstri, hvussu móð tey enn eru. Prísurin fyrri skilaleysa trýstið á starvsfólkið hevur verið dýrur. Tey átta árin eg havi havt ábyrgd av viðskiftafólkaðildunum, hevur útskiftingin av starvsfól-kum verið yvir 80%. Starvsfólkið heldur ikki til trýstið. Bara á forsorgardeildini hava seks fólk roynt seg sum deildarleiðarar, hetta sama tíðarskeiðið. Hann, ið hevur hildið longest, helt i tvey ár.

Tveir stjórar eru somuleiðis settir frá í sama tíðarskeiði. Báðir høvdu teir frá ungum árum av bæði verkliga, ástøðiliga og menniskjansliga sett seg inn í uppgávuna hjá sosialpolitikkinum í einum landi, og umsitingina av hesum. Teirra sosialisering var í lagi, teir vistu, hvat teir høvdu við at gera, tað var ikki tí teir vóru settir frá. Tú kendi teg tryggan, tá ið Klaus Herman sat í eini lógarnevnd, tí so hendi ikki so nógv dumhugsad, hann var ein lögfrøðingur av Guds náði, men umframt fakligu dimensjónina hevði hann tær menniskjansligu og søguligu dimensjónirnar tryggjar innarborða. Teir, eins og starvsfólkið annars, hava ongantíð fingið rimiligar arbeidsumstøður. Eingin er enn farin frá vegna aldur, hóast almannaumsitingin hevur verið til í 41 ár. Tey eru útslitin áðrenn, eru søgd úr starvi ella hava í ráðaloyssi segt seg úr starvi.

Sjálv havi eg verið sosialráðgevi í 33 ár og havi verið virkin í Føroyum í 25 ár, harav tey 18 árin við leiðsluábyrgd. Ut frá hesum stöði er henda grein skrivad, kanska við hvørt eitt sindur ágangandi í teirri vón, at eitt fakligt og sakligt orðaskifti skal koma í lag.

Men eisini er hon skrivad fyrri at geva starvsfólkinum á Almannaastovuni, ið hava roynt yvir evni, langt út um alt rimiligt mark, eitt herðaklapp og øll góð ynski víðari fram.

»Løgið tykist tað mær, at ein atfinningarssom grannskoðanarfrágreiðing skal gera, at stjórnin sleppur endanum, istaðin fyrri at fáa skil á aftur, og enn meira løgið, at frágreiðingar um arbeidssloysi og neyðstøðu hjá føroyingum als ikki fekk stjórnina at stöðga á og spyrja seg, um lótan var hin rætta at sleppa sær av við ábyrgdina»

»Rammulógin – Lov om sociale ydelser på Færøerne – liggur nú á tingbordinum, bæði á lögtingi og á fólkatíngi, og er hon hin tydingarmesta lógin á almannaøkjunum, ið nakrantíð er sett fram. Hon sigur stutt og greitt, at ábyrgdina eiga føroyingar á øllum almannaøkjunum. Er tað so ikki bara rætt og rimiligt? Helst er tað tað, men hvi júst nú, tá ið samfelagið er í svárastu neyð og fortreyttar – fyrri at halda núverandi stöði á almannaøkjunum, eru ringast fyrri?»